

О. В. Нарожна
ст. викладач

СТАНДАРТИ ЮНЕСКО ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗСЛІДУВАННЯ РУЙНУВАНЬ ПАМ'ЯТОК ОДЕСИ

Документування пошкоджень об'єктів культурної спадщини під час воєнних дій вимагає чіткого дотримання стандартизованих протоколів ЮНЕСКО. Процес починається з первинної фіксації, яка включає детальну фотозйомку з різних ракурсів, обов'язкове використання масштабної лінійки та кольорової шкали для точної передачі розмірів і відтінків пошкоджень. Кожна фотографія повинна супроводжуватися геолокаційними даними, датою та часом зйомки, а також ідентифікаційним кодом об'єкта згідно з реєстром культурної спадщини.

Оцінка ступеня пошкодження проводиться за стандартизованою шкалою ЮНЕСКО, яка включає п'ять рівнів: мінімальні, легкі, середні, значні та критичні пошкодження. Для кожного типу пошкодження заповнюється окремий оціночний лист, де вказується характер руйнування, його розміри, можливі причини виникнення та потенційні загрози для подальшого збереження об'єкта. Особлива увага приділяється фіксації непрямих ознак, які можуть вказувати на умисний характер пошкодження або використання заборонених видів озброєння.

Методологія ЮНЕСКО вимагає створення комплексного пакету документації, який включає не лише описову частину та фотоматеріали, але й технічні креслення з позначенням усіх пошкоджень, схеми траєкторій снарядів чи уламків, результати інструментальних досліджень та висновки спеціалістів. Важливим елементом є порівняльний аналіз стану об'єкта до пошкодження, що проводиться на основі наявної документації, архівних фотографій та креслень.

Паспорт об'єкта культурної спадщини є фундаментальним документом, який слугує основою для оцінки завданої шкоди та планування відновлювальних робіт. Відповідно до стандартів ЮНЕСКО, паспорт містить вичерпну інформацію про архітектурні, мистецькі

та історичні особливості пам'ятки, включаючи детальні обміри, описи будівельних матеріалів та технологій, що використовувались при створенні об'єкта. Особливе значення має розділ про автентичні елементи, які визначають унікальну цінність об'єкта та потребують особливої уваги при документуванні пошкоджень [1].

При проведенні розслідування паспортна документація відіграє ключову роль у встановленні розміру матеріальної та культурної шкоди. Наявність у паспорті детальної фотофіксації всіх елементів пам'ятки, результатів попередніх реставраційних втручань та технічного стану об'єкта до руйнування дозволяє провести точний порівняльний аналіз. Експерти ЮНЕСКО особливо наголошують на важливості періодичного оновлення паспортів, що дає можливість прослідкувати динаміку змін стану об'єкта та виявити потенційні загрози ще до моменту активних бойових дій.

Науково-проектна документація, що є невід'ємною частиною паспорта, містить результати комплексних досліджень пам'ятки, включаючи археологічні розвідки, інженерно-геологічні вишукування та лабораторні аналізи будівельних матеріалів. Ця інформація є критично важливою для визначення автентичності пошкоджених елементів та розробки науково обґрунтованих методик їх відновлення. Крім того, наявність у паспорті відомостей про попередні реставраційні втручання дозволяє оцінити їх вплив на загальний стан пам'ятки та врахувати цей фактор при плануванні відновлювальних робіт. ЮНЕСКО рекомендує зберігати цифрові копії паспортів у міжнародних базах даних, що забезпечує їх збереження навіть у випадку фізичного знищення документації на місці.

Технічні протоколи ЮНЕСКО встановлюють чіткі стандарти використання сучасних технологій для документування пошкоджень культурної спадщини. Особлива увага приділяється методології 3D-сканування, яке повинно проводитися з використанням каліброваного обладнання та фіксованих параметрів зйомки. Протокол вимагає створення не менше трьох копій кожного сканування з різною щільністю полігональної сітки: деталізованої – для наукового аналізу, середньої – для документації, та спрощеної – для швидкого онлайн-доступу. Кожна модель повинна супроводжуватися метаданими, що включають інформацію про використане обладнання, умови сканування та процес обробки даних.

Методика відбору зразків та проведення лабораторних досліджень регламентується окремим розділом технічних протоколів. При відборі зразків пошкоджених матеріалів обов'язковим є створення детальної карти точок відбору з GPS-координатами, фотофіксація процесу та складання актів відбору за стандартизованою формою.

Взаємодія з експертами ЮНЕСКО в контексті захисту історичного центру Одеси, який у січні 2023 року був внесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та одночасно до Списку всесвітньої спадщини під загрозою, демонструє ефективність міжнародних механізмів захисту. Процедура залучення експертів розпочинається з офіційного звернення через Національну комісію України у справах ЮНЕСКО, після чого формується експертна місія. У випадку Одеси така місія вже відвідувала місто для оцінки стану визначних пам'яток, включаючи Потьомкінські сходи, Оперний театр та архітектурний ансамбль Приморського бульвару, які постраждали внаслідок ударних хвиль від ракетних атак [2].

Документи та протоколи ЮНЕСКО створюють комплексну систему захисту та розслідування злочинів проти культурної спадщини, що актуально в умовах війни. Така структурована система документування та міжнародної експертної підтримки є критично важливою для збереження культурної спадщини та притягнення до відповідальності осіб, винних у її руйнуванні.

Список використаної літератури

1. Про затвердження форм облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини : Наказ Міністерства культури і мистецтв України № 295/104 від 13 травня 2004 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 червня 2004 р. за № 696/9292. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0693-04#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
2. В Одесі продовжує роботу місія ЮНЕСКО. Офіційний сайт міста Одеса : вебсайт. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/233994/> (дата звернення: 15.11.2024).